

Sanjska dežela

V zadnjih desetletjih se je kriminalni roman vidno globaliziral. Za to skrbe pisci z vseh vetrov sveta. Pestro število komisarijev, omisark, inšpektorjev in privatnih detektivov iz Italije, Španije, Portugalke, Velike Britanije, Grčije, Rusije, Nizozemske, Švedske, Norveške, Islandije, Kanade, Japonske in drugih držav ponujajo bolj ali manj napete zgodbe za najrazličnejše bralne okuse na različnih nivojih. Med njimi so tudi Slovenci s kriminalnimi primeri, ki se dogajajo na domačih tleh, velikokrat pa tudi v tujini. Nekateri od slovenskih piscev kriminalnih romanov, na primer Goran Lim, Aaron Kronski, Robert Ron, Rebecca Schummy verjetno zaradi boljše prodaje knjig (in morda tudi zaradi nesrečnega slovenskega manjvrednostnega kompleksa, da je vse tuje najbolje?) podpisujejo kriminalke z neslovensko zvenečimi psevdonimi, tako da ne veš, da so Slovenci. V eni od kriminalk Aarona Kronskega pa kot nalašč nastopijo tudi pomembni slovenski pisatelji Peter Božič, Milan Kleč, Dane Zajc, Jože Snoj, Drago Jančar, Rudi Šeligo, Niko Grafenauer, Andrej Brvar, Emil Filipič, Aleš Steger – toda kdo je storilec?

Boljši kriminalne romane, na primer *Isza kongresa*, piše v Ljubljani Maja Novak. Zanimivo je, da se dobro odreže tudi zamejstvo. Znana tržaška pisateljica kriminalk sta Dušan Jelincič in pokojni Sergej Verč, ki je izumil samosvojev tip komisarja, ki raziskuje zagatne umore kar v domačem obmorskem mestu. Leta 2005 je pri celovski Mohorjevi založbi izšel tudi prvi slovenski koroški kriminalni roman, ki ga je pod naslovom *Kratka pomlad* napisal na Rudi pri Velikovcu rojeni Jože Strutz. Leta 2009 se mu je s kriminalno *Umor v zaspnem mestu* v skupni izdaji celjske, celovške in go-

med drugim izgimili sliko ZASNEŽENA POKRAJINA V RIBNICI NA KRANJSKEM in MARIJA LORETO danes po krivici preveč pozabljenega koroškega slovenskega krajinarja Marka Pernhartha iz 19. stoletja, ki je imel vse življenje odprte oči za lepote narave in je svojim motivom znal vtisniti posebno melodijo. Temu ropu slik sledi še podoben rop v Ljubljani.

Sanjska dežela kot prispodoba raja? Kot prispodoba lepote pokrajine in narave, upodobljenih na krasnih slikah? Ali pa svarilni znak lažnih iluzij in prevar v naraščajočem poljačevalnega kapitalizma?

Inšpektor Viktor Mangart in novinar Franc Petek hočeta v božičnem in novoletnem času predvsem uživati zasluženi zimski dopust. Vendar se vse obrne drugače. Ko se Petek iz Celovca vozi na prijateljsko silvestrovanje z Mangartom v Kranjski Gori, opazuje na samotnem parkirišču dve sumljivi postavi, kako pretovarjata širok predmet v ovitku iz enega avtomobila v drugega. Lov na tatove slik se začne!

Zgodba se zaplete in razraze na različne strani. Dogajanje se vseslovensko premakne v Ljubljano in na Kras ter zaustavi v Trstu, kjer se Petek in Mangart srečata z drugimi erotičnih avantur, s svojo zaročenko Lito, ki jo v hotelu Trieste Filoxenia z ustavi v hotelu Ponte Rosso in Tommaso. Liza je zaupna prijateljica nekdanjega politika in znanstvenika Petra Kramote (tu se poraja asociacija na besedo "Kramota"), ki je na skrivnosten način zelo obogatej. Je velik ljubiteljski umetnik in mecen, ki igra vlogo dobrotnika človeštva. V vasi Pliskavica na Krasu je na hribu uredil muzej z imenom MOZAIK SVETA, v katerem so na ogled slike, ki jih je popolnoma legalno kupil na trgu pri avcih. Če so bile morda kje ukradene, za to ni kriv. Saj po njegovem mnenju v Celovcu in v Ljubljani ne naredi nič za dragocene umetnine, ki obležijo v kle-

teh raznih muzejev. V Ljubljani so podrli Jakopičev paviljon, Plečnikov stadijon pa se bo porušil kar sam, ker je predaletč od centra in ne spada h konceptu slovenskega "Zelenega glavnega mesta". Kramota je zaradi slabega stanja na javnem področju zato idealistično prevzel vlogo skrbništva umetnosti na privatni podlagi. V umetniškem središču v Pliskavici bo uredil tudi rekreacijsko - vzgojni center, v katerem se bo sodobni travmatizirani človek ob velikih umetninah

lahko pozdravil in duševno okreplil. Razkrivanje tatov slik razvodeni v nejasnih vodah korupcije. Mangart in Petek sicer poskušata najti storilce in jih poklicati na odgovornost, pričemer je zanimivo, da skupaj z različnimi sodelavci ponavadi ne posejajo data v službenih uradih, temveč kar po gostlinah (!), kar je morda ena od značilnosti slovenske narodne mentalitete.

Strutzova *Sanjska dežela* je pesimistična podoba stvarnosti. Petek in Mangart sicer objavita v dnevnem

časopisu po vzorcu znamenite Poejeve detektivske novele *Dvojni uboj* v *Morgue* oglas o dražbi dragocelih slik, kar bi bila past, v katero bi se ujeli storilci, vendar se bo celotna zadeva zavlekla v nedogled, postopki proti možnim krivcem bodo preloženi in odloženi, ukradene Pernharthove in druge slike pa bodo v Kramotovi kraški palači umetnosti bolj varne, kot so bile v muzejih v Celovcu in Ljubljani.

V nekem smislu *Sanjska dežela* niti ni pravi kriminalni roman. Zgodbo, ki se dogaja v skupnem vseslovenskem prostoru od Celovca preko Ljubljane in Krasa do Trsta, je pisatelj namreč na veliko pretkal z razmišljanji o slikarstvu in literaturi. V tekst je vnesel, ker je dogajanje osredotočeno na Kras, celo besedilo Kosovelove pesmi *Vas za bori*, ki jo osumljeni ljubitelj slik in dobrotnik umetnosti Peter Kramota na odru po tržaški operni predstavi citira v slovenskem izvirniku in celo v italijanskem prevodu Jolke Milič, kar občinstvo v tržaški operni hiši Giuseppeja Verdija nagraditi z bučnim aplavzom. Dobri, izobraženi in uglati in Kramota je namreč tudi donator in podpornik tržaškega gledališkega življenja. Tržaško izvedbo Verdijeve opere *Moč usode* bodo zato izvajali tudi v njegovem novem velikem kulturnem središču v Pliskavici.

Že Marcel Stefančič mlajši je v nekem razmišljanju o kriminalnem romanu v ljubljanski MLADINI zapisal, da "slovenske kriminalke mislijo, da so več kot kriminalke". Slovenski pisci kriminalnih romanov hočejo namreč nekoliko povedati še marsikaj drugega, kar ne spada v kriminalni roman. Vendar morda to niti ni tako slabo. Zakaj ne bi bila možna slovenska družbenokritična oblika "prešernovskega" kriminalnega romana, polna literarnih, glasbenih in likovnih reminiscenc, prijetno pretkana z lirizmi in literarnimi razgovori v gostlinah in poetičnimi razmišljanji sredi lepe narave?